

ÖTVENÉVES A HÍD

HÍD

IRODALOM · MŰVÉSZET
TÁRSADALOMTUDOMÁNY

IMRE BORI

HÍD

1934—1984

1984.

Maj

HÍD
IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
FOLYÓIRAT

Alapítási év: 1934
XLVIII. évfolyam

SZERKESZTŐ TANÁCS:

Ács Károly, Andruskó Károly, Bányai János, Blahó József, Bordás Győző,
dr. Bori Imre, dr. Burány Béla, Burány Nándor, Deák Ferenc, Gál László,
Lackó Antal, Németh István, dr. Pap József, Pándi Oszkár, Petkovics Kálmán,
Sinkovits Péter, Sróder János, Szabó Ida, Szekeres László, dr. Szeli István és
Vicsek Károly

A Szerkesztő Tanács elnöke: dr. Pap József
Szerkesztő bizottság: Bordás Győző, Böndör Pál és Gerold László
Fő- és felelős szerkesztő: Bányai János
Műszaki szerkesztő: Kapitány László

Izdaje: HÍD — časopis za književnost, umetnost i društvena pitanja. Odgovorni urednik: Janoš Banjai. Urednik: Đeže Bordaš. Lektor: Olivera Sijački. Tehnički urednik: Laslo Kapitanj. Tiraž: 1.500 primeraka. Štampa: NISRO „Forum” Novi Sad.

ISPRAVKA

Na 4. strani zadnja rečenica četvrtog pasusa treba da glasi: Časopis tada postaje izdanje, koje stoji pod uticajem Komunističke partije Jugoslavije, organ progresivne i revolucionarne misaonosti na mađarskom jeziku, izdanje koje je oruđe političke borbe, a istovremeno i njeno poprište.

HÍD

Časopis za književnost, umetnost
i društvena pitanja
godina: XLVIII
maj, 1984.

HÍD

1934—1984.

IMRE BORI

I

Početakom tridesetih godina ovoga veka omladinski pokreti u Subotici bili su sve prisutniji u kulturno-prosvetnom životu grada, pa tako i u Kulturno-umetničkom društvu *Népkör* (Nepker), koje pod istim imenom deluje i danas, a čiji je omladinski pododbor okupljao kako mlade radnike, tako i sve one iz Subotice i njene okoline, koji su, posle završene gimnazijske mature, nastavili svoje školovanje na univerzitetu u Beogradu. Jedna izuzetno aktivna grupa, koja nije strahovala ni od preduzimanja inicijativa, već je 1931. godine otpočela pokretanje časopisa i njegovo prvo šapirografisano izdanje objavljuje pod nazivom *Órtűz* (Logorska vatra), koji zatim dobija tradicionalni izgled časopisa, ali su i on, kao i njegovi sledbenici *Vajdaság* (Vojvodina, 1932) i *Tovább* (Dalje, 1932) bili kratkog veka. Što su ovi eksperimenti doživeli samo jedan ili dva broja, ne može se objasniti isključivo nedostatkom materijalnih sredstava; ulogu je odigrala i nedovoljna zrelost ideje, jer je formulisanje ciljeva ostalo na razini uopštenosti: „*Órtűz* je primio na sebe ulogu kulturnog posrednika, glasnika... Primio je na sebe ulogu životne škole koja može da bude dodeljena samo jednom izrazito kulturnom i književnom listu... *Órtűz* nastoji da najveći uspeh postigne u stvaranju duhovne zajednice jugoslovenske mađarske omladine... Cilj *Órtűza* je da bdi nad svim onim što predstavlja vrednost i što je lepo...” U programskom članku *Vajdasága* možemo između ostalog, da pročitamo i sledeće: „Mladi smo. Shvatili smo zov progresivnih vremena, vremena koje rađa novo. Otkrili smo korito životne struje, da ne zaostanemo sa našim brodom.” *Tovább* pak proklamuje:

„Mi razmatramo socijalne probleme savremenog čoveka i tražimo put u budućnost.

Uz put nećemo stati, nećemo se pokolebati: nezaustavljivost vremena stalno nas tera sve dalje i dalje.

Baveći se pitanjima pripremanja za budući život, nemamo vremena, ali i ne želimo da se osvrćemo unazad na prošlost...

Mi ne ulepšavamo stvari, nego ih predstavljamo u njihovom pravom svetlu, jer onaj tabor, čiji put i mi sledimo, očima koje trezveno vide i ne padaju kao žrtva suvišnog sentimentalizma: želi da se suoči sa pravim licem života.

Ovaj tabor ne može da se zadovolji negativima, obučenim u sjajne ogrtače, pričama istkanim od mesečevog svetla, ružičasto mirisnim, ovaj tabor želi akciju, konkretnost.

Ovaj tabor nezadrživo stremlji ka cilju, napreduje i razvija se..."

Pogled, koji se postepeno iskristalisao i koji je istovremeno uzimao u obzir zahteve i mogućnosti, doprineo je tome da se u martu 1934. godine opet moglo razmišljati o osnivanju časopisa, i tako je sa prvomajskim datumom 1934. godine izašao *Híd* (Most), „omladinski časopis za društvena pitanja i književnost”, koji je postepeno prerastao u „časopis za književnost i društvena pitanja jugoslovenske mađarske napredne omladine.”

Kao i njegovi prethodnici, i *Híd* je krenuo sa „poetski” lepim i nejasnim programom. To potvrđuje i činjenica što i sâm naziv časopisa potiče od naziva jedne pesme: neposredno nadahnuće predstavljala je pesma čehoslovačkog mađarskog pisca Deže Đerija (Győri Dezső) pod nazivom *Híd*, koja je i objavljena u prvom broju časopisa. Njena prva i poslednja strofa glasile su ovako:

Dve razdvojene obale sve udaljenije,
velika stara gvozdena spona nedostaje,
ali svež, vitki most izrasta iz slobode
i premošćava prostor od jedne do druge...

razdor obala nam je podređen
život je ispod mosta trijumfalan
tok mu buči i naše lice pokazuje.

Manje metaforičan je programski članak na temu „mosta”:
„Gradimo most između provalije, koja zjapi između gorke današnjice i budućnosti, most koji obećava da ćemo osvojiti srećniju budućnost. Gradimo most između stare i nove kulture, između shvatanja života starije i mlađe generacije, jer se prema našem ubeđenju zadatak omladine ne ogleda u tome da rušilačkom snagom juriša za sve ono što su sa-gradili stariji, nego da radi uz pomoć uma i snage za ostvarenje svojih

zahteva i zahteva generacije koja dolazi. Želimo da sagradimo most između mađarskog naroda i južnoslovenskih naroda i kultura, da kulturne veze dva naroda postanu još tešnje. Želimo da sagradimo most između epoha, shvatanja života, nacija — most između čoveka i čoveka.

I dalje:

„U mnogim slučajevima postavljalo se pitanje, kakva može da bude orijentacija lista? Kakvi prilozi mogu da ugledaju svetlo dana u njemu? Odgovor na to pitanje može da bude samo ovo: *Híd* želi da se bori za svaku poštnu, istinsku i humanu nameru... Iako su se danas mnogi okrenuli protiv osnovnih principa Bratstva, Jedinstva i Slobode, mi ćemo ipak s oduševljenjem izdržati uz njih... *Híd* ne želi da bude samo književni časopis — književnost će u njemu čak imati drugorazredno značenje. Časopis namerava da se bavi svim onim problemima omladine, svim granama moderne umetnosti, pa će na taj način prvorazredni značaj imati rasprave, kritički prilozi, studije i slični napisi...”

Ovaj program, utvrđen pre više godina i decenija, morao se, prirodno, u svim stavkama modificirati, smisao mu je produbljen, obogaćivao se i konkretizovao, postajao je politički, društveno i estetski sadržajnije, ali karakteristično je da će tek pedesetih godina u časopisu prevladati književnost i da će na taj način prestati njegova „drugorazredna uloga”.

Prva godišta pokazala su da je zahteve, koji su pokretali i nadahnjivali, inspirisala domaća stvarnost tog vremena, ali su njegove ideje svoj oblik i formu mogle da dobiju tek uz pomoć pozajmljivanja. Subotička omladina, okupljena oko časopisa, naime, nije mogla da se odupre onom snažnom uticaju koji je vršio pokret čehoslovačke mađarske studentske omladine, poznat pod nazivom *Sarló* (Srp), između ostalog i na društvene i književne inicijative mađarske i rumunske mađarske omladine. I Deže Đeri, čiji je naziv pesme *Híd* pozajmio za svoj naziv, bio je pristaša *Sarlóa*, ali taj pokret je bio izvor i svih onih protivrečnosti u pogledima, koji se mogu zapaziti u uređivačkoj praksi prvih godišta *Hída*. Dok je, s jedne strane, došlo do afirmacije snažnog uticaja čehoslovačkih komunista, što je potvrđivala i činjenica da je na Prvom kongresu *Sarlóa*, koji je održan u Bratislavi, Komunističku partiju Čehoslovačke predstavljao Julije Fučik, s druge strane, glas su dobili i određeni romantičarski mađarski književni pogledi, kada su mladi *Hída* proklamovali ideju zajedništva sa selom i narodnim masama na selu, i počeli da podstiču pohode na selo da se — kako su govorili — „podrobno upoznajemo s ekonomskim i kulturnim problemima sela koja su nastanjena Mađarima.”

Ideološka stanja, karakteristična za sredinu tridesetih godina, uticala su pak na to da je skoro od prvog trenutka njegove pojave počela borba za *Híd* između levičarskih i desničarskih društvenih i idejnih snaga, kao što se zaoštrila i borba unutar omladinskog odeljenja *Népkeőra*. Praktično posledice ovih rasprava i borbi bile su te, da je časopis

skoro „iz meseca u mesec dospevao bliže radnom narodu”, kako je to prvi urednik *Hída* Endre Levai (Lévay Endre) formulisao u svojoj knjižici napisanoj o tom vremenu. On je zabeležio:

„Omladinsko rukovodstvo je na jednom sastanku raspravljalo o tom pitanju. Argumenti su sazrevali, umnožavali su se: članovima rukovodstva postalo je jasno da *Híd* treba da ide dalje, treba da pruži više čitaocima, jer se kao novi sloj čitalaca javljaju mladi radnici i uopšte pripadnici radničke klase. Sve je to činilo opravdanom neophodnost šireg progresivnog razvoja... Većina je... odlučila tako da časopis, upravo sledeći imperativ društvenih tokova, treba predati informativnoj službi radničke klase.”

I zaista, u 5. broju časopisa iz 1936. godine objavljena je sledeća redakcijska vest:

„Endre Levai, dosadašnji urednik i izdavač našeg časopisa podneo je ostavku za dalje uređivanje i izdavanje *Hída*, i istupio je iz našeg časopisa.”

Novi urednik časopisa postaje Rokuš Šimoković (Simókovich Rókus), koji ostvaruje levičarski zaokret *Hída*, a zatim svoje mesto ustupa Otmaru Majeru (Mayer Ottmár), koji će zatim četiri godine biti glavni urednik i izdavač *Hída*. Časopis tada pod upravom Komunističke partije Jugoslavije, a potom organa na mađarskom jeziku, progresivne i revolucionarne misaonosti, postaje izdanje koje je oruđe političke borbe, a istovremeno i njeno poprište.

Uredništvo je nastojalo — piše Tibor Koloži (Kolozsi Tibor) u svojoj knjizi o subotičkoj štampi — da iskoristi svaku mogućnost za prosvetljenje masa i njihovo uključivanje u društvenu borbu. Ta aktivnost razvijena u masama predstavljala je osnovu i za stalno povećanje tiraža. Prilikom pokretanja 1934. godine omladinski *Híd* izlazio je u tiražu od samo 500 primeraka, 1936. tiraž je povećan na 700, 1937. na 800, a 1938. godine na 1.000 primeraka. Međutim, treba istaći da je pojedine primerke *Hída* u gradovima čitalo u proseku 4, a na selu 20 do 25 čitalaca. Inače, broj prodatih primeraka 1939. i 1940. godine dostigao je 1.400.”

Polazeći od svog karaktera časopis je vršio ogroman politički i kulturni organizatorski rad, i to:

— Izgradio je izvanrednu distributivnu mrežu uz pomoć partijskih aktivista koji su delovali u ilegalnosti u selima i gradovima.

— Obavljao je propagandu za prodaju knjiga i inicirao osnivanje čitalačkog pokreta, u okviru kojeg je ustanovio male pokretne biblioteke od pet do deset knjiga.

— Inicirao je organizovanje likovnih izložbi,

— organizovao je istraživanje stvarnosti sela,

— izdavao je kalendar,

— pod nazivom *Biblioteka Hída* (Híd Könyvtár) objavio je osam

ževnim sukobima koji su buktali kroz celu deceniju, zbog čega je *Híd* na mađarskom jeziku donosio napise Jovana Popovića isto tako kao što je objavljivao i pesme Miroslava Krležę, čiji je časopis *Danas* inače predstavio još u svom prvom broju, da bi zatim prezentirao i crteže Đorđa Andrejevića Kuna, kao i napise Aleksandra Vuća i Radovana Zogovića.

Obrazac duhovnosti *Hída* pod rukovodstvom Partije postao je jednoznačajniji, ali su zadaci s kojima se redakcija morala suočiti postali složeniji, jer se krajem tridesetih godina više nije radilo samo o klasnoj borbi, nego i o klasnoj borbi u posebnim vojvođanskim uslovima, pod čijim uticajem su se, ne jednom, klasna pitanja postavljala i kao nacionalno i narodnosno pitanje. Zbog toga je uredništvo istovremeno trebalo da vodi i klasnu i nacionalnu politiku, zajedno je moralo da zauzima stav o manjinskim pitanjima, da se izjašnjava o pitanju rata i mira, da deluje na jedinstvenom frontu koji je nastao jačanjem antifašističke politike. Značajno sumiranje svih tih pitanja nalazimo u programskom članku Pavla Papa *Protiv struje* (Pap Pál: *Ár ellen*), koji je objavljen u novembarskom broju *Hída* 1938. godine:

„Kod kuće smo. Napustimo za trenutak visoku politiku i ostanimo malo u Vojvodini. Tu gde su sudbine naroda srasle mnogo čvršće nego igde, tu gde je gorčina narodá već hiljadu godina rod. Trebalo bi da se najviše brinemo o tome. I ne bismo govorili toliko o onome što se događa u drugim zemljama da lažnim anđelima ne pevaju tako bučne slavopojke o današnjim rešenjima o miru.

Nama je najvažnije ovo što se kod nas dešava. Iako smo o tome već mnogo govorili, važno je da to jednako ponavljamo. Ekonomska i kulturna situacija naroda koji žive ovde je baš ono o čemu smo, prema datim mogućnostima najviše pisali... *Híd* se često i obimno bavio ekonomskim problemima Vojvodine, položajem radništva, razvojem gradova. Dakle, to su oni problemi koje možemo rešiti samo zajednički sa Slovenima i ostalim nacionalnostima...

Preuzete obaveze, delatnost i ciljevi sastoje se u ekonomskom, kulturnom i društvenom podizanju našeg naroda, ali *uvek i na svakom mestu* u saglasnosti sa ovdašnjim slovenskim i drugim nacionalnostima. Odbacujemo svaku nacionalnu i rasnu mržnju. I u vezi s ovim pitanjem odlučno i otvoreno plivamo protiv struje. Preziremo nacionalnu mržnju isto onako kao i one koji se odriču sopstvene nacije...

Ne želimo da se priklonimo, niti želimo da idemo na nagodbu, ne želimo polovičnu veru. Kazaćemo celu istinu i nastavićemo onim putem koji smo i do sada smatrali dobrim i čestitim, nećemo dozvoliti da nas skrene sa njega ni medenim rečima, ni klevetom, niti pretnjom. Ako poneko i posrne u našim redovima, stotine novih doći će na njihova mesta. Naš most se ne može više razrušiti. Zato se borimo i pobedićemo, ako zatreba čak i protiv struje.”

A novi program *Hída* bio je sledeći:

„*Híd*, borbeni list i pokret vođovodanske mađarske demokratije za vreme stare Jugoslavije ometali su cenzura, tužilaštvo i policija, teror i vešala okončali su s njim aprila 1941. godine.

U novoj Jugoslaviji ponovo progovara slobodno i na mađarskom jeziku, objavljujući onu slobodu, koju pruža nova demokratska država: svim demokratskim narodima i nacionalnim pokretima. Kakav bi drugi program mogao da ima novi *Híd* u novoj Jugoslaviji, nego onaj koji imaju najborbenije i najdoslednije demokratije: jačanje naše narodne vlasti, nemilosrdna borba protiv reakcije i bolne prošlosti kao pouka za jačanje nepokolebljivog jedinstva radnog naroda i neraskidivog jedinstva njegovih naroda.

Ovim programom pozivamo svoje stare čitaoce i sledbenike, njime okupljamo nove sledbenike za napredak nepobedivog jedinstva mađarske demokratije, bratstva naroda Jugoslavije, saradnje među narodima u podunavskom bazenu i nepobedivog napretka slobodoljubivih naroda.”

Urednik pod nazivom *Gradimo most* (*Hídat* verünk) objavljuje svoj program. Ta studija predstavljala je idejno sumiranje, ali preuzete iz starog *Hída* programske izjave označavale su i to, da je uredništvo svojim zadatkom smatralo i nastavljanje predratnih revolucionarnih stremljenja. Urednik je uzeo u obzir i nove okolnosti i uslove:

„Naš cilj je poznat. To je pisana reč na mađarskom jeziku, prožeta narodnom demokratijom, koja se bori za narodnu pravdu: bili smo i ostajemo barjaktari duha koji je proklamovao odbacivanje rasne i nacionalne mržnje, objavljivao jedinstvo i bratstvo. U današnjoj Jugoslaviji vidimo najčvršće preduslove za mirnu i neporemećenu transformaciju u pravu narodnu vlast... I kao što u prošlosti nismo stajali sami u borbi, tako ni sada nismo prepušteni sami sebi. Dok su ranije svi organi državne vlasti bili naši neprijatelji, danas svuda nailazimo na prijatelje, svuda vidimo pomagače...”

Sada treba da gradimo. Rad nastavljamo u drugom pravcu mirnim sredstvima: borbu za bolju budućnost i kulturu. U svakoj našoj akciji treba da dođu do izražaja naša borbena iskustva koja odgovaraju savremenim potrebama...”

Híd je tada i u narednim godinama, u stvari, sve do početka pedesetih godina, još uvek imao prevashodno revolucionarnu ulogu. Glavni mu je zadatak bio vaspitanje čitalaca na osnovu pogleda, sublimiranog u socijalističkom realizmu. „Potrebni su jasni, razumljivi, aktuelni i zanimljivi vaspitni napisi...” — formuliše urednik zahteve postavljene 1947. godine. Shvatljivo je, dakle, što je u tom periodu jedva nastalo takvo delo koje i danas smatramo značajnim, broj originalnih priloga je uopšte bio znatno manji nego prevedenih i inostranih. *Híd* tada

dobija ne samo u jednom pogledu ulogu priručnika za idejno vaspitanje na nivou nekakvog narodnog univerziteta.

Takve zamisli prožimale su i prvi književni konkurs koji je *Hid* objavio 1946. godine:

„Cilj našeg časopisa je da putem mađarske pisane reči razvija i jača narodnu demokratiju: izgradnju duha bratstva i jedinstva u velikoj epohi naše obnove. Svaki napis: članak, studija, novela, pesma ili kritika treba da služi tom cilju i s ovim poduhvatom neposredno ili posredno nastoji da sebi od nepreglednih masa naših radnika stvori novu čitalačku publiku, novi duhovni front...”

Od učesnika na konkursu redakcija je prvenstveno očekivala novele, jednočinke i drame u tri čina, i to „od starih i novih 'talenata'”; godine 1947. već se moglo konkurisati sa pesmama, 1948. sa reportažama, a 1950. sa studijama i humoreskama. „Napredak” se, prirodno, može osetiti i na području zahteva prema književnosti. 1950. godine čitamo u časopisu:

„Predmet i tematiku dela koja konkurišu ne sputavamo. Radovi mogu da obuhvate našu prošlost, ili našu sadašnjost koju stvara socijalizam; tražimo ono zaista ljudsko, ono zaista umetničko prikazivanje. Uži krug tema odredili smo jedino kod studija: zahtev je da studije svoju temu crpe iz vojvođanske mađarske književnosti, eventualno da raspravljaju o književnim problemima i delima drugih naroda Vojvodine.”

Posle oslobođenja, sve do 1949. godine, *Hid* je obavljao i funkciju izdavača knjiga pod nazivom Izdavačko preduzeće „Hid”. Jedina edicija lepe književnosti bila je pod nazivom Jugoslovenski mađarski pisci, u kojoj je objavljeno svega devet svezaka.

Odlučujuću ulogu na promenu orijentacije *Hida* imala je idejna borba koja je vođena protiv poznate Rezolucije informbiroa iz 1948. godine, koja je omogućila da se uređivačka politika *Hida* oslobodi svojih dotadašnjih pogleda koji su postajali sve dogmatskiji. Godine 1949. formulisan je i zahtev da časopis poprimi prevashodno književni karakter.

Na taj način, u stvari, započeo je 1948. godine jedan tok, koji je trajao dugo, skoro deceniju. To dokazuju i promene urednika koje su usledile jedna za drugim. Šandora Štajnfelda zamenjuje Mihalj Olajoš (Olajos Mihály), zatim je urednik Đerd Ernješ (Ernyes György), koji časopisom upravlja već u zajednici sa Mihaljom Majtenjijem (Majtényi Mihály), koji zatim postaje urednik, a njega zamenjuje Janoš Herceg (Herceg János), koji se 1957. godine rastaje od *Hida*. *Hid* je, u stvari, pod uredništvom Mihalja Majtenjija postao književni časopis, kada je smelije osmotrio i druga područja umetnosti i otvorio svoje stranice za pitanja etnografije, jezika, muzičke nauke i likovnih umetnosti, omogućavajući svuda i afirmaciju estetskih gledišta.

Krug saradnika *Hida* bio je u akciji! Peter Lerinc i Ištvan Latak

proživljavali su svoje krizne godine, ali Jožef Debreceni (Debreczeni József) baš u to vreme postaje rado viđeni saradnik časopisa. Stvara-laštvo Ervina Šinka (Sinkó Ervin) prvi put se u to vreme razgranjava na stupcima *Hída*: njegove književne studije i publicistički radovi iz velikih idejnih rasprava, koje su vođene protiv odluke Informbira u zemaljskim razmerama, velikom većinom su objavljene na mađarskom jeziku u *Hídu*, kao i njegov dnevnik *Roman jednog romana* koji je imao veliki uticaj.

Značajne promene i idejne rasprave izazvalo je objavljivanje aprilskog broja *Hída* 1950. godine. U tom broju objavljeni su prilozi petnaest mladih pisaca (autori se navode po redosledu objavljivanja): Ištva-na Nemeta (Németh István), Ferenc Fehera (Fehér Ferenc), Kalmana Petkovića (Petkovics Kálmán), Nandora Majora (Major Nándor), Geze Juhasa (Juhász Géza), Eržebet Boruš (Borus Erzsébet), Ane Poroš (Poros Anna), Karolja Šarošija (Sárosi Károly), Zoltana Hatale (Hatala Zoltán), Julije Bona (Bóna Júlia), Andraša Madarasa (Madarász András), Tibora Gelera (Gellér Tibor), Lasla Tomana (Tomán László), Imrea Borija (Bori Imre), Imrea Begovića (Begovics Imre), od kojih se velika većina i danas nalazi među najistaknutijim stvaraocima jugoslovenske mađarske književnosti. Predgovor pod nazivom *Glas nove generacije* napisao je Đerđ B. Sabo (B. Szabó György). U njemu nalazimo sledeće konstatacije:

„... književni pokret mladih pisaca predstavlja organski deo vojvođanske mađarske književnosti, jer ne možemo stremiti podvajanju, konfrontaciji „mladih” i „starih”... Politika uredništva i ne može da sa-drži u sebi krutost, zatvorenost prema mladim piscima. Jedinstvo i snaga našeg književnog pokreta proširili su se bezrezervno uključivanjem pisaca nove generacije. Progovorio je novi glas, koji je do sada bio nepoznat, ili se samo povremeno javljao u našem književnom životu posle oslobođenja...”

Zanimljive inicijative, dakle, mogu se zapaziti u prvoj polovini pe-desetih godina i izvan „Hída mladih”. Mihalj Majtenji, kao urednik, uvodi nove rubrike. Tako Laslo Gal (Gál László) započinje svoju seriju *Pismo Hídu*, a prostor dobija i izbor priloga koje pod uredništvom Ja-noša Hercega donosi „književni časopis” Radio-Novog Sada pod nazivom *Korunk* (Naše doba), a koji su ocenjeni kao značajniji. S druge strane, može se zapaziti sasvim nevezana kompozicija rubrika; na taj način se ređaju Periskop, U toku čitanja, Zabeleške, Uz svetlo logorske vatre, Pozorište, Muzika, Film, Na mostu vekova, Prošlost i sadašnjost, Na-java novog pisca, Lingvistika, Likovna umetnost, Pregled knjiga, itd., a obogaćen je i izbor reprodukcija iz oblasti likovnih umetnosti. *Híd* ima i jedan poseban prilog, namenjen kao pomoć delatnosti amaterskih pozorišta, u kojem se objavljuju jednočinke, skečevi, zabeleške, pozorišne kritike.

nastojanja koja su usmerena na usaglašavanje savremenog sadržaja i savremene forme i dostignuta ostvarenja na tom području smatrati napisima i delima koja su dostojna našeg doba i *Hida*. Može li proklamovati drugo, nego da oseća nužnim da svaku granu umetnosti prati s pažnjom koja ohrabruje, znajući da se u kulturnom životu tek tada rađa željeni polet, ako je on mnogostran. I da li ovaj časopis može da svedoči nešto drugo osim onoga da se bilo kakav procvat može zamisliti tek tada, kada postepeno iskorenimo parlog, provincijalizam, ustajali konzervativizam, a vojvođanski mađarski kulturni život ne sabijemo u uzak, nacionalni okvir, nego ga sve više širimo, i tako mu obezbeđujemo mesto u jugoslovenskom kulturnom životu, odnosno da se shodno našim tradicijama uključujemo u njegov krvo-tok...”

U *Hidu* je došlo vreme da se vidici šire, kako programski, tako i u uređivačkoj praksi. On je, s jedne strane, svojim saopštenjima i informacijama objavljenim u rubrici pod nazivom *Hronika*, doprineo da se čitaoci upoznaju sa savremenim pravcima koji su krajem pedesetih godina i početkom nove decenije bili prisutni i uticajni u modernoj svetskoj književnosti i filozofskoj misli, u umetničkom i naučnom životu sveta, a, s druge strane, uspostavio je neposredne i produktivne veze s modernim tokovima jugoslovenskih književnosti (srpskom, hrvatskom, slovenačkom, makedonskom, crnogorskom, bosanskohercegovačkom). Vesnik takvog odnosa bilo je objavljivanje poeme Miloša Crnjanskog *Stražilovo* (1957/12), sa uvodom Stevana Raičkovića *Put do Stražilova*, koji je uredništvo objavilo sa sledećom beleškom: „Ovu ispovest napisao je za *Hid* Stevan Raičković povodom prevoda Karolja Ača (Ács Károly) Crnjanskog.” Sledeće godine (1958) *Hid* je, bez pretenzije da damo celovit pregled, objavio tekstove Vladana Desnice, Aleksandra Obrenovića, Miška Kranjeca, Stevana Raičkovića, Ivana Ivanjija, Juša Kozaka, Alojza Rebule, Aleksandra Tišme, Bran-ka Čopića, Jure Kaštelana, Vase Popovića, Mateja Bora, Vladimira Kavčiča, Svete Lukića, Oskara Daviča, Srbe Ivanovskog, Janeza Menarta i Miodraga Protića, podrazumevajući tu različite forme umetničkog izražavanja, počevši od radio-drame do likovnog eseja. Rad prevodilaca, naravno, nije postao merljiv isključivo pokazateljima kvantiteta, tada su počeli da se stvaraju obrisi novih zahteva jugoslovenske mađarske prevodilačke književnosti.

I spisak saradnika časopisa doživljavao je promene, koje se mogu smatrati i prirodnim, jer nisu svi pisci s podjednakim oduševljenjem prihvatili estetske i književno-političke koncepcije *Hida* koje su se sve češće pretakale u praksu. Ali, ipak, pre možemo govoriti o proširivanju, nego o sužavanju kruga saradnika, jer je krajem pedesetih godina nastupilo više generacija pisaca, i najsposobniji među njima redovno su

publikovali svoje radove u *Hídu*, koji su često dokazivali svoju trajnu vrednost.

Mnogostranost pravaca interesovanja uticala je da su pravo građanstva stekle do tada nezastupljene ili jedva zastupljene kultivisane umetničke vrste, kao što su, između ostalog, radio-drama, kratki roman, dnevnik, putopis, zabeleška, memoari, književnoistorijski esej i kritika, književna istorija. Pojava ovih na kraju navedenih umetničkih vrsta obeležila je buđenje svesti i zahteva za tradicijom jugoslovenske mađarske književnosti.

Jedna od karakteristika *Hída* iz tog vremena je i poklanjanje izuzetne pažnje od strane uredništva likovnim umetnostima. I ova pažnja je istovremeno bila dvosmerna. Časopis je postao hroničar i predstavljatelj jugoslovenskog likovnog života i umetničkih stremljenja celog sveta, i to na taj način što njegovi prilozi nisu predstavljali samo epilog zbivanja, nego i izveštaje i vrednovanja napisane sa lica mesta, svedočenjem savremenika. S druge strane, među saradnike časopisa svrstali su se i slikari i grafičari, jer je bila uvedena praksa ilustrovanja priloga.

Značajan trenutak u istoriji zbivanja i u životu časopisa predstavljalo je osnivanje Književne nagrade „Híd” 1959. godine od strane Novinsko-izdavačkog preduzeća „Forum” (koje je u to vreme već bilo izdavač *Hída*):

„Ohrabrujući uspon naše književnosti i očigledan napredak naše izdavačke delatnosti još su pre više godina nametnuli zamisao da naša najbolja ostvarenja odlikujemo jednom uglednom književnom nagradom, s jedne strane, kao priznanje autorima izvanrednih ostvarenja, a, s druge strane, kao podstrek za stvaranje što kvalitetnijih dela. Prve korake u pravcu osnivanja književne nagrade, u stvari, učinio je Radio Novi Sad prošle godine, da bi posle dužeg savetovanja zamisao odenula svoju formu, i gle, naš časopis koji proslavlja dvadesetpetogodišnjicu izlaženja sada objavljuje ustanovljenje *Književne nagrade „Híd”*.

Zacelo da jedan časopis svoje postojanje od dve i po decenije ne može da proslavi na lepši način...

Izdavački savet Novinsko-izdavačkog preduzeća „Forum” na svojoj sednici od 3. decembra 1959. godine, pod predsedništvom Jožefa Nađa (Nagy József), na predlog direktora Nandora Farkaša (Farkas Nándor), doneo je sledeću Odluku o osnivanju Književne nagrade „Híd”:

Izdavački savet „Forum” povodom dvadesetpetogodišnjice postojanja časopisa *Híd* i povodom četrdesetogodišnjice postojanja Komunističke partije Jugoslavije donosi Odluku o ustanovljenju književne nagrade kojom će nagrađivati najbolja ostvarenja jugoslovenskih mađarskih pisaca.

U januarskom broju *Hída* 1963. godine objavljeno je sledeće redak-

cijsko saopštenje: „Nandor Major, odgovorni urednik *Hida* od sada više neće učestvovati u uređivanju našeg časopisa. Posle višegodišnjeg upornog, poletnog i sistematskog rada prošlo godišće časopisa predstavlja najviši domet: *Hid* je obezbedio značajan bodjek i u jugoslovenskim okvirima.” Novi glavni urednik Jožef Pap (Pap József) uređuje časopis 1963. i 1964. godine u znatno izmenjenim književnim i društvenim uslovima. To se moglo ustanoviti i u analizi o pređenom putu, koja je sačinjena za 1963. godišće. „Naša književnost je danas razjedinjena književnost, a to je postalo očigledno kada je *Hid* prestao da bude 'momak za sve' našeg književnog života i postao organ jednog pravca, stremljenja. To se odigralo 1962. godine i novo uredništvo je ovo nasleđe ne samo prihvatilo nego ga je i zastupalo i podržavalo.” Autor ovog teksta u analizi pod nazivom *Umesto polaganja računa* skicira i književnopolitička-književnoestetska gledišta koja su došla do izražaja i bila zastupljena u časopisu. Ova teza je da se uredništvo „suzdržavalo da za sebe i svoje saradnike odredi čvrste i vezane okvire”, prvenstveno zbog toga jer su urednici „časopisa shvatili kao stvaranje”, a s druge strane, zbog toga da mogu da obezbede *otvorenost* časopisa, koja će našim stvaraocima obezbediti bogat razvoj datosti njihove ličnosti”. A i inače, ustanovio je tadašnji glavni urednik, „Izdavačko preduzeće Forum smatra *Hid* oglednom laboratorijom, dakle, ne rizicom ustaljenosti, ostvarenja, strogog pridržavanja pravila igre, nego ga je namenio da bude časopis koji će prikazati traganja koja potvrđuju volju za eksperimentisanjem i rezultate novatorstva.” O estetskim zahtevima je pak zabeležio sledeće:

„... Naši kriterijumi ne proističu iz osnova tradicionalno lepog, nego se prilagođavaju tome u kojoj meri delo uspeva da približi i izrazi ovu totalnu stvarnost, u kojoj meri uspeva da dâ potpunu, sveobuhvatnu sliku o jedinki i njenom svetu...

Očigledno je da se ovakvo stremljenje javlja kao nova forma, zbog toga naše estetske kriterijume nismo uspeli da odredimo egzaktno, pojednostavljeno, osiromašeno; prema mom ubeđenju njihovu ispravnost će moći da potvrde samo kasnija vrednovanja.”

Ostvarivanje svih ovih gledišta nije se, naravno, odigravalo iz trenutka u trenutak, ali njihova realizacija se sve snažnije mogla zapaziti u brojevima i godištimama koji su sledili jedni druge. U poeziji je lira Lasla Gala i Jožefa Papa otkrivala zrelu varijantu savremenosti, dok su obrise slike koja se mogla stvoriti o srednjoj pesničkoj generaciji upotpunjavale pesme Ištvana Domonkoša (Domonkos István), Kalmana Fehera (Fehér Kálmán), Ištvana Konca (Koncz István) i Ota Tolnaja (Tolnai Ottó), odnosno Ištvana Brašnjoa (Brasnyó István) i Katalin Ladik (Ladik Katalin), zatim Čabe Toroka (Torok Csaba) i Abela Dešija (Dési Ábel). U prozi usledio je „trenutak” pripovedanja Ferenc Deaka (Deák Ferenc), Lasla Kopeckog (Kopeczky László) i

Zoltana Varge (Varga Zoltán), iako je lista *Híd*ovih pripovedača naravno bila bogatija.

U povećanoj ulozi vidimo esej, a zatim studiju, i to u tolikoj meri da je Janoš Banjai (Bányai János) mogao da napiše „pohvalu eseu”, pa je prilikom analiziranja brojeva časopisa objavljenih 1963. godine formulisana zabrinutost zbog poplave eseja. Činjenica je, međutim, da je estetska misao Jugoslovenske mađarske književnosti otkrila sebe, i ona je afirmisana i redovnim objavljivanjem eseja i studija. U toku narednih godina u prvi plan dospeva zahtev kritičkog sagledavanja mađarske književnosti (njene prošlosti i sadašnjosti), kao i sve većih stremljenja da se raščiste teorijska pitanja književnosti. Ona će u narednih dvadeset godina, dakle, sve do danas, postati karakteristična vrlina *Hída*. Ponovno definisanje uloge kritike tada se zbio: „Kritika ne može da poznaje ličnost, već samo delo: putem njega publika će da nauči da poštuje pisca ali nekoliko razmaženih pisaca to smatra uvredom. Ne može se svakoj strani udovoljiti, i ovde udvaranju nema mesta, reč je o napretku naše literature...” (Đerd B. Sabo).

Šezdesetih godina odnos *Hída* prema takozvanoj „živoj” mađarskoj književnosti postao je dvosmeran. Već spomenuto esejističko-kritičko približavanje i interpretacija predstavljaju jedan pravac, a drugi se javlja u vidu publikovanja tekstova. U prvom, januarskom broju, koji je objavljen pod uredništvom Jožefa Papa, *Híd* donosi pesme Šandora Vereša (Weöres Sándor), u drugom, februarskom, pripovetku Tibora Derija (Déry Tibor). Časopis je pomogao da se upoznaju skrivene vrednosti (takva je neosporno bila objavljivanje doktorske disertacije Šandora Vereša *Radanje pesme — A vers születése*), i u šezdesetim godinama skrenuo je pažnju na moderne pisce, koji su delovali u senci, objavljujući između ostalog, radove Mikloša Meselja (Mészöly Miklós), Ivana Mandija (Mándy Iván), kasnije Đule Hernadija (Hernádi Gyula) i Deže Tandorija (Tandory Dezső).

To je predstavljalo izraz onog uređivačkog stremljenja koje je nastojalo da oplodi otvorenost interesovanja, a u okvirima toga možemo zapaziti „stalno i sve snažnije interesovanje uredništva prema objavljivanju mađarske i inostrane (svetske) literature. Ovo interesovanje doživelo je svoju kulminaciju u drugoj polovini šezdesetih godina, što je uticalo i na to da je Izdavački savet časopisa vrednovao i ocenio ovakvu uređivačku praksu na osnovu referata *Híd i inostranstvo*, koji je pripremio urednik časopisa 1968. godine. Karolj Ač, koji je uređivanje *Hída* preuzeo 1965. godine, s pravom je podvukao i istakao da navedene karakteristike nasleđenog književnog shvatanja i odnosa prema pojavama u književnosti je pomagao svojim radom da se ostvare, zbog čega je u prvi plan pažnje stavio činjenicu kontinuiteta uređivačke prakse i književne politike, a u skladu s tim i u zavisnosti od toga povećanu ulogu i značaj časopisa. „Poslednjih deset godina isto-

rija časopisa — možemo pročitati u izveštaju — i pored promena uredničkih mesta i nužnih modifikacija uređivačke koncepcije, dosledno i kontinuirano potvrđuje jedan zahtev i jednu tendenciju, koja se — ne slučajno — podudara s odlučujućim stadijumom punoletstva naše književnosti." Povodom interesovanja, koje je ispoljavano prema *Hidu*, i ugleda koji je rastao, glavni urednik kaže:

„I to što smo u uvodu naglasili kontinuitet zahteva i koncepcije za deset godina unazad (do 1957), učinili smo zbog toga što su izvesni rezultati tih koncepcija sazreli, u širem smislu tek sada, u poslednjih godinu-dve, prema *Hidu* i našoj književnosti ispoljava se interesovanje koje se može nazvati masovnim. *Hid* je, skromno govoreći, ušao u opštu književnu svest, kao jedan od najznačajnijih mađarskih časopisa, a s druge strane, pak, izvesni problemi ovog međunarodnog nastupa sada su postali u tolikoj meri prepoznatljivi da prisiljavaju na kritičko zauzimanje stava, ali ni u kom slučaju ne bismo želeli da bilo rezultati, bilo ispoljeni problemi budu predstavljeni kao slučajnosti koje proističu iz trenutne konstelacije.”

Pažnja prema ostvarivanju uređivačke koncepcije, činjenica kritičkog odnosa, sve su očitije i očiglednije u saopštenjima časopisa. Na taj način je 1971. godine „potvrđena ona uređivačka koncepcija, koja s jedne strane želi da obezbedi ambiciju univerzalnosti *Hida*, njegovo interesovanje koje se ispoljava prema našoj književnoj sadašnjosti, našim duhovnim pokretima, prema sve intenzivnijoj intelektualno-stvaralačkoj aktivnosti jugoslovenskog mađarstva, svoju otvorenost koja je pogodna za prihvatanje i podsticanje svake stvarne vrednosti, svaka dobra inicijativa i značajno duhovno ostvarenje.” Dve godine kasnije, 1973. godine, prema kritičkom sagledavanju konstatuje se „da je osnovna estetska i idejna usmerenost časopisa doduše bila pravilna”, ali ni *Hid* nije bio sasvim imun na negativne idejne struje koje su se javljale u našem javnom životu.” Istovremeno je konstatovano kako je to, između ostalog i naglašeno u odlukama Izdavačkog saveta *Hida*, da je „do sada uspešno primenjivana trajna orijentacija: da se pored pažljivog praćenja mađarske, jugoslovenskih i evropskih književnosti i duhovnih pokreta uredništvo sistematičnije mora okrenuti i prema književnostima vojvodanskih narodnosti.”

Hid je u drugoj polovini šezdesetih godina i početkom sedamdesetih godina dao mesta nekolikim spomena vrednim inicijativama. Marta 1968. godine je, na primer, raspisao konkurs za sociološko-sociografska dela: studije, izveštaje sa lica mesta, autentične izveštaje, sagledavanja, dnevnik, reportaže, koje će „prilikom obrađivanja tema koje se vezuju za konkretno mesto, vreme, ličnosti i grupe uzeti u obzir savremene zahteve sociologije.” Neposredan rezultat ovog konkursa predstavljala su dva izuzetno vredna dela. Antal Biači (Biacsi Antal) konkurisao je svojim radom *Ova smrt nije privatna stvar* (Ez a halál nem

magánügy) u kojem je na osnovu prikupljenih podataka u Subotici analizirao jednu od društvenih rak-rana koja se ogleda u učestalim samoubistvima, a Laslo Gerold (Gerold László) je pripremio sociografski „trenutni snimak” iz oblasti kulture pod nazivom *Šezdeset mađarskih profesora* (Hatvan magyartanár).

Obe studije objavljene su i kao separati *Hída*. Sa objavljivanjem separata uredništvo je počelo 1968. godine i ono je tri godine predstavljaló jedan specifičan i zanimljiv način publikovanja. Pred čitalačku publiku dospele su zbirke pesama (Ištvan Domonkoš—Oto Tolnai; Oto Tolnai; Pal Bender (Böndör Pál); Deže Tandori (Tandori Dezső), objavljena je jedna knjiga parodija (Šandor Bogdanfi), zbirka narodnih anegdota Ištvana Teke (Tóke István), radio-drama (Ferenc Deak), knjiga proze i crteža (Miro Glavurčić), politička studija Lasla Varge (Varga László), a svetlo dana ugledalo je i više priloga antologijskog karaktera (Laslo Vegel, Imre Bori, Đula Kodolanji i Karolj Tamko Sirato — Végel László, Bori Imre, Kodolányi Gyula, Tamkó Sirató Károly), a povodom pesnikovog centenarijuma knjiga *Petőfi idusán* (Petefijev mart). One su, ako pođemo od njihovog karaktera, zamenile teže pokretljivu izdavačku delatnost, koja je u sporijem tempu zadovoljavala zahteve književnog života. Sličnu ulogu dobijali su i posebni brojevi *Hída* i tematske kompozicije tekstova u njemu. Tako, nailazimo na brojeve koji su posvećeni godišnjicama, odnosno uspomeni naših istaknutih pisaca (Đerd B. Sabo, Karolj Sirmai, Mihalj Majtenji, Peter Lerinc), kao i na izbore antologijskih vrednosti među kojima se ističu brojevi *Hída* posvećeni Lenjinu i Lukaću, ali izuzetnu pažnju privukao je i jugoslovenski mađarski roman i istorija domaće mađarske estetske misaonosti. Četrdesetogodišnjica *Hída* obeležena je izuzetno zapaženim posebnim brojem, a kao poseban broj pripremljena je i fotomonografija o *Hidovom pokretu* (1975).

Među karakteristikama *Hída* iz tog perioda mogu se navesti da je rado ustupao prostor obimnijim tekstovima. Na taj način su objavljeni romani (Nandora Majora i Zoltana Varge, na primer), ciklusi pesama, duži intervjui koji su privlačili pažnju. Pitanja je postavljao Mikloš Hornjik (Hornjik Miklós), ali i dramski tekstovi koji su, u poređenju s ranijim periodima, manje-više redovno izlazili u časopisu.

Najznačajniji događaj obeležavanja četrdesetogodišnjice izlaženja *Hída* bilo je neosporno to što je predsednik Tito 26. novembra 1974. godine odlikovao časopis Ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vencem „Povodom četrdesetogodišnjice izlaženja a za naročite uspehe u razmatranju pitanja iz oblasti književnosti, umetnosti i društva na progresivnim osnovama a u duhu ideja bratstva i jedinstva među našim narodima i narodnostima.” Na svečanoj sednici referat je podnela Ida Sabo (Szabó Ida), predsednica Odbora za proslavu, a Hungarološki institut

je organizovao simpozijum o *Hidu*, na kojem su učesnici razmatrali prvi period istorije časopisa pre drugog svetskog rata.

Na početku pete decenije istorije časopisa, januara 1976. godine, na čelo *Hida* dolazi novi glavni urednik Janoš Banjai. Njegova programska izjava se, međutim, mogla pročitati još u decembru 1975. godine. U tekstu, koji je fiksirao značajne uređivačke stavove, isticalo se da se radi o snažno usmerenoj uređivačkoj politici: postavljena je namera i osnovni ciljevi uređivanja da se utiče na planove pisaca, delimično naručivanjem rukopisa, delimično materijalnom podrškom književnog stvaralaštva; uz bar istovremeno bezrezervno nastojanje da se realizuju prihvaćene i društveno verifikovane smernice uređivanja. Među njima je najvažnija „književna vrednost” i načelo uspostavljanja javnosti rada u uređivačkoj politici: pojedina dela, koja se smatraju značajnim, prpratiti kritičkim komentarom. Postalo je očigledno da se uredništvo zalagalo za stvaranje jedne široke rubrike kritičkog pregleda; objavljivanjem kritika knjiga, recenzija, kritičkih studija, analiza tekstova i rasprava. Ovakvo shvatanje sugeriralo je na osnovi uređivački stav, koji su kasnijim daljim isticanjem ciljeva još više naglašeni. Jer, proklamovani kritički odnos nije bio kriterijum stava samo prema delima jugoslovenskih mađarskih pisaca, takav zahtev se postavljao i tada, kada se kao osnovni cilj postavljalo upoznavanje i vrednovanje „produkcije i ostalih mađarskih književnosti”. „Vrednovanje ovde ima izuzetno važnu ulogu” — možemo da pročitamo u radnom programu. „Jer u krug interesovanja naše književnosti unosi vrednosti drugih mađarskih književnosti, ali istovremeno određuje i odnos naše književnosti prema tim vrednostima.” U prvi plan, dakle, dospeva momenat kritičkog vrednovanja i tada, kada *Hid* prati i posreduje književnosti naroda i narodnosti Jugoslavije, objavljivanjem i sveobuhvatnih kritičkih studija i kritika, nije na poslednjem mestu uz plansko i isplanirano stimulisanje književnog rada. U novoj uređivačkoj koncepciji relativno veliki prostor ustupljen je likovnoj, muzičkoj, filmskoj i pozorišnoj kritici, uz saznanje da se likovna i pozorišna kritika mogu pomagati objavljivanjem kritičkih priloga, recenzija, studija koje ocenjuju sadašnjost i prošlost i publikovanjem likovnih priloga. Prema uređivačkoj koncepciji u časopisu bi najviše mesta dobili napisi sociološko-sociografskog karaktera, kada se naravno radi o društvenim naukama, i to klasične sociografije, sociografske reportaže i radovi koji se bave književnom sociologijom. Postala je poznata i koncepcija strukture priloga u časopisu:

1. lepa književnost (ciklus pesama, više kraćih ili jedna duža priča, odlomak iz romana, roman u nastavcima, itd.,

odl.1. urednikov (kritički) komentar,

2. književna studija (obimnije studije sa pretenzijom sveobuhvatno-

sti, portreti književnika, analize značajnih književnih dela, detaljno vrednovanje književnih tradicija, itd.,

3. sociografske studije (sociografije, sociografske reportaže, itd.),

4. dnevnici (zabeleške, razmišljanja o aktualnim kulturnim i književnim, društvenim i naučnim pitanjima, pojavama, problemima),

4.1. vrednovanje pojava u našem književnom životu, kulturnom životu,

4.2. vesti (pribavljene informacije od izdavača, pozorišta, institucija, stvaralaca),

5. kritika (književnost, pozorište, likovna umetnost, film, muzika).

Povremeno objavljivanje tematskih brojeva ili delimično tematskih brojeva. Prilozi (likovni i muzički)..."

To nije bio samo ambiciozan program, već i program koji je u periodu dugom skoro jednu deceniju i ostvaren publikovanjem radova u *Hidu*. Ako je časopis u protekloj deceniji bio organizator jugoslovenske mađarske književnosti i ako je predstavljao njenu radionicu broj jedan, to je još više postao u tekućoj deceniji: iz radova objavljenih u *Hidu* izrasla su značajna dela.

Prirodno je što se gore navedena koncepcija nije ostvarila do poslednjeg detalja: u oblasti muzičke kritike možemo govoriti samo o počecima, a urednički komentari su se posle prvog godišta proredili, da bi na kraju godišnje bio objavljen samo poneki od njih, iako je to predstavljalo najoriginalniji i najzanimljiviji vid publikovanja u časopisu. Isto to možemo reći za još neke rubrike kao što je to putopis, dokument, za kulturnu istoriju, klasičnu sociografsku reportažu, a u tim osamdesetim godinama u senci su ostajali i naglasci *Hida* vezani za ostale mađarske književnosti razumljiv je, međutim, *Hidov* kult Ištvana Erkenja (Orkény István). Istovremeno je došlo do obogaćivanja fonda etnografskih studija, značajno mesto dobila je psihologija i njoj srodna područja interesovanja, prvenstveno na taj način što je urednik *Hida* omogućio objavljivanje priloga Šandora Hodíja (Hódi Sándor), a sociološka istraživanja ostala su u senci priloga na filofske teme, koji su postali značajne vrednosti ovog perioda *Hida* — i oni koji su uglavnom razmatrali praktičan život, tako i oni koji su uglavnom stremili teorijskim uopštavanjima. Na ovom mestu treba da ocenimo i spomen-broj koji je pripremljen povodom smrti predsednika Tita, a u kontekstu toga i sve studije koje su se bavile Titom i njegovim delom, zatim napise koji su ovekovečili uspomenu na Jovana Veselinova Žarka. U tom periodu izlaženja *Hida* posebno je prisutna pozorišna kritika kako po intenzitetu objavljivanja, tako i po donošenju značajnih vrednosti, po doslednosti, metodičnosti i raznovrsnosti. U samom vrhu ostvarenja nalazi se „pozorišni esej” Lasla Gerolda objavljen pod nazivom *Szivacstalaj, homokfutó...* (Sunderasti predeo, živi pesak...), u kojem se analizira Čehovljeva triptihon u režiji Đerđa

Haraga, a koji je s pravom objavljen i kao poseban otisak (1981, 11—12). A interesovanje za likovne umetnosti pojačava se odvajanjem više prostora u časopisu za objavljivanje prikaza i kritika izložbi, kao i serijama napisa posvećenih umetnicima. Svi znaci ukazuju na to da se prikupio vredan materijal za utemeljivanje jedne istorije umetnosti, jer je na stranicama časopisa i do tada predstavljen najveći broj naših najpoznatijih umetnika, kao što su Petrik Pal (Petrik Pál), Jožef Pehan (Pechán József), Arpad G. Balaž (Balázs G. Árpád), Andraš Handa (Hangya András), Imre Vinkler (Vinkler Imre), Šandor Olah (Oláh Sándor), Nandor Glid (Glid Nándor), Karolj Baranji (Baranyi Károly), Tivadar Vanjek (Wanyek Tivadar), Ferenc Maurič (Maurits Ferenc), Ferenc Barat (Baráth Ferenc) i Balint Sombati (Szombathy Bálint). Bela Duranci je dao istorijski pregled i ocenu vojvodanske secesije na takvom nivou da je konačno objavljen i u vidu knjige. Ujedno treba da zabeležimo i to da je Balint Sombati redovno, iz broja u broj, prisutan svojim prilozima o modernim tendencijama u oblasti likovnih umetnosti.

Híd je, naravno, u proteklih deset godina najviše prostora posvetio jugoslovenskoj mađarskoj književnosti i ako dela posmatramo sa stanovišta kvantiteta i sa stanovišta kvaliteta, možemo reći da se putem njih možemo upoznati s jednim poglavljem jugoslovenske mađarske književnosti u protekloj deceniji, a ako želimo da damo sud o njima treba da napišemo istoriju književnosti. *Híd* je predstavljao toplu leju romana, proznih svezaka, knjiga stihova, monografija o piscima, i u njemu su na odgovarajućem nivou bile zastupljene sve forme umetničkog izražavanja, od sonetnog venca do knjige snimanja jednog filma. Upravo zbog toga se nismo ni prihvatili estetskog vrednovanja, ali ćemo istaći posebne akcije *Hída* u lepoj književnosti, koje se ogledaju u objavljivanju posebnih separata i brojeva pod nazivom *Versek éve 1976* („Godina stihova 1976”) i *Versek éve 1980* („Godina stihova 1980”), antologije jugoslovenske mađarske revolucionarne poezije od 1937. do 1977. u izboru Karolja Ača *El nem taposható csillagok* („Zvezde koje se ne mogu zgaziti”), koja je objavljena povodom „dvostrukog jubileja druga Tita”, zatim objavljivanje ciklusa pesama Kalmana Fehera *Kantáta a szabadságról* („Kantata o slobodi”) i Ferenc Fehera *Zrnáj estéje* („Zmajevo veče”) u vidu separata i nije na poslednjem mestu ni izbor studija napisanih povodom obeležavanja centenarijuma pesnika Endre Adija *Az Ady-vers időszerűsége* („Aktuelnost Adijeve pesme”).

Zahtev iz uređivačkog programa koji se odnosio na objavljivanje književnosti naroda i narodnosti Jugoslavije u časopisu skoro u celosti je realizovan. *Híd* je izvanredno dobro bio informisao o svakodnevici književnog života u zemlji i manje-više bio ažuran u objavljivanju priloga, bilo kada je reč o kritici, opširnijim studijama ili o umet-

ničkim prevodima, naročito iz oblasti proze. Uredništvo je iskoristilo skoro sve mogućnosti koje su mu stajale na raspolaganju i nisu se odnosile samo na uobičajena područja (pesma, roman, priča), nego je primera radi objavilo i izbor tekstova iz oblasti nauke o književnosti koji su kasnije postali pristupačni i u vidu posebnog otiska. Informativna slika upotpunjavana je objavljivanjem kritika, književnih portreta i studija u kojima su analizirane pojave i dela savremenika ili autora iz bliske prošlosti. Posebno treba spomenuti broj *Hida* posvećen Krleži, u kojem je donet opširan izbor iz piščevog *Dnevnika* (1982/7—8). Panorame vojvodanske slovačke, rumunske i rusinske, kao i kosovske albanske književnosti nešto su skromnije, prevashodno zbog toga što se pred željom za upoznavanjem i prevodjenjem tog blaga isprečila jezička barijera. Istovremeno, treba ukazati na srećnu okolnost što su prevedena dela skoro redovno objavljivana uz prateće studije iz pera kritičara ili pisca dotične književnosti. Ono što u sebi eventualno nosi kriterijume slučajnosti predstavlja *Hidova* slika o svetskoj književnosti. Uočava se odsustvo aktivnog i sistematskog praćenja svetske književnosti.

Na kraju našeg pregleda evo i konačne konkluzije, koja ne može da bude ništa drugo nego činjenica da pedeset godina *Hida* predstavlja i pet decenija jugoslovenske mađarske književnosti. Njegove stranice su ogledala u kojima se istovremeno odslikavaju književna zbivanja i pojave, estetske pobede i porazi u navedenom periodu. *Hid* je uvek bio aktivan činilac književnog života, a to je i danas, kada više nije „momak za sve” i jedini časopis jugoslovenske mađarske književnosti.

Preveo: Jožef VARGA

